

Α. Πως θα κατέγραφε στο ημερολόγιό του ένας από τους ήρωες της ιστορίας τα γεγονότα;

Β. Πως θα διηγούταν τα γεγονότα ένας γείτονας;

Γ. Τι εξέλιξη θα είχε η ιστορία αν τη συνέχιζες;

ΤΟ ΝΕΡΟ ΣΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ

ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ, ΩΣ ΤΑ ΜΕΣΑ
ΤΟΥ ΕΙΚΟΣΤΟΥ ΑΙΩΝΑ, ΤΟ ΕΝΑ ΤΡΙΤΟ
ΤΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΣΤΙΣ ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ
ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΔΙΕΘΕΤΑΝ ΣΤΕΡΝΕΣ

ΤΟ ΝΕΡΟ ΣΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ

ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ, ΩΣ ΤΑ ΜΕΣΑ
ΤΟΥ ΕΙΚΟΣΤΟΥ ΑΙΩΝΑ, ΤΟ ΕΝΑ ΤΡΙΤΟ
ΤΩΝ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΩΝ ΣΤΙΣ ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ
ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΔΙΕΘΕΤΑΝ ΣΤΕΡΝΕΣ

Αιγαιοπελαγίτισσα ©
19ος αιώνας, Alexandre
Cecamps, Προσωπικό
αρχείο Μ.Σκούλλου

Στην Ελλάδα, οι στέρνες ανιχνεύονται ήδη στα υδρευτικά συστήματα της **Μινωικής Κρήτης** (Κνωσός, Φαιστός, Ζάκρος, Μάλια, κ.ά) όπου η συλλογή του βρόχινου νερού γινόταν σε δεξαμενές και με μεγάλη προσοχή στην καθαρότητα τους και στο φιλτράρισμα του νερού πριν την αποθήκευση του. Οι τεχνικές της ύδρευσης, συμπεριλαμβανομένης και της συλλογής του βρόχινου νερού, εφαρμόστηκαν και εξελίχθηκαν από τους αρχαίους **Ρωμαίους** που ανέπτυξαν ιδιαίτερη μηχανική γνώση για τα συστήματα ύδρευσης, και στη συνέχεια από τους **Βυζαντινούς** (κινστέρνες στα κάστρα).

- Στέρνες ήταν χτισμένες όχι μόνο στα υπόγεια των σπιτιών αλλά και στα χωράφια για την άρδευση των καλλιεργειών και το πότισμα των ζώων. Επέλεγαν εδάφη κατηγορικά, δημιουργούσαν αυλάκια για να οδηγηθεί το νερό από τις ψηλότερες αναβαθμίδες στη στέρνα και από εκεί, πάλι, με την κλίση του εδάφους στο παρακάτω χωράφι για πότισμα. Χαρακτηριστικό είναι το «σαρνίτσι» σε αγροτικές περιοχές της Κρήτης όπου συλλέγεται το βρόχινο νερό μέσα από ένα μικρό κανάλι. Είναι υπόγεια στέρνα με θολωτή οροφή χτισμένη με πέτρες.

- Στο Καστελόριζο κυριαρχούσε το δίκτυο μεγάλων δημόσιων δεξαμενών και αυλακιών όπου συγκεντρωνόταν το νερό από τις πλαγιές και τα ρυάκια. Ένα τέτοιο δίκτυο αποτελούταν συνήθως από 9-10 κυκλικές δεξαμενές, κλειστές (με τρούλο) ή ανοιχτές που λέγονταν «πασσάδες». Εκτός από την κάλυψη των αναγκών σε νερό, οι δεξαμενές ήταν τόπος συνάντησης των γυναικών για να προμηθευτούν με νερό, να καθαρίσουν χαλιά και στρωσίδια, να κουβεντιάσουν...

- Στην Κύθνο δεν υπήρχαν πολλές στέρνες στα σπίτια γιατί οι περισσότερες ήταν δημόσιες. Μόνο οι πλούσιοι είχαν στέρνα στο σπίτι και αυτό ήταν ένδειξη της κοινωνικής θέσης και του πλούτου.

- Οι περίφημες «σουβάλες» στην Αίγινα ήταν δημόσιες πελεκητές υπέργειες στέρνες που το καθάρισμα και η συντήρησή τους ήταν ευθύνη της τοπικής κοινωνίας.

- Η στέρνα ήταν σοβαρό μέρος της προίκας της νύφης στη Μάνη καθώς το νερό θεωρούταν εγγύηση για την ευημερία των νεόνυμφων.

- Στα χωριά του Ταυγέτου και σε άλλα μέρη υπήρχε ο «υδρονόμος» που είχε αναλάβει να προσέχει τις δημόσιες στέρνες, να τις κρατάει καθαρές και να ενημερώνει τους συγχωριανούς πότε θα «περάσει» το νερό από το χωράφι τους.

- Στο Γαλαξίδι (και αλλού) η ύδρευση γινόταν αποκλειστικά από τα πηγάδια και τις στέρνες του βρόχινου νερού. Κάθε σπίτι είχε στο «κατώι» στέρνα και το νερό έφτανε σε αυτή από τη στέγη περνώντας μέσα από τα «καλάνια» (τσίγκινοι σωλήνες). Ακόμα και σήμερα σε πολλά σπίτια συλλέγουν το νερό της βροχής.

«Το δικό μας σπίτι έγινε γύρω στο '58, αλλά επειδή το πρόβλημα ύδρευσης ήταν και είναι έντονο, αποφάσισε πολύ νωρίς ο πατέρας μου ότι έπρεπε να κατασκευάσει και την απαραίτητη στέρνα, γιατί δεν ήταν σίγουρο ότι θα βρίσκαμε πάντα να αγοράσουμε νερό. Θυμάμαι ότι εκείνη τη χρονιά είχαμε αγοράσει δυο πιθαμές νερό από μια στέρνα που ήταν σε απόσταση μισής ώρας με το γαϊδούρι από το σπίτι μας. Η στέρνα ήταν κάποιου συγχωριανού, και το μέτρημα της ποσότητας του νερού που είχαμε δικαίωμα να καταναλώσουμε γινότανε με το σχοινί του κουβά: Ρίχναμε τον κουβά στη στέρνα και τον

ΣΤΟΧΟΙ

- * Να ανακαλύψετε τους τρόπους μεταφοράς, αποθήκευσης και διανομής του νερού στο παρελθόν.
- * Να «βιώσετε» τα θέματα που αντιμετώπιζαν στον τόπο τους σχετικά με το νερό στο παρελθόν.
- * Να καλλιεργήσετε τις επικοινωνιακές, δημιουργικές και καλλιτεχνικές σας δεξιότητες.

αφήναμε να πατώσει κρατώντας προσεκτικά το σχοινί για να μη διπλωθεί. Μετά τραβούσαμε το σχοινί, ανεβάζαμε τον κουβά και μετράγαμε με πιθαμές πόσο νερό είχε μέσα η στέρνα, κοιτώντας το βρεγμένο σχοινί. Μόλις η μέτρηση έδειχνε ότι είχαμε καταναλώσει δυο πιθαμές, τότε έπρεπε να σταματήσουμε να παίρνουμε νερό ή έπρεπε να πληρώσουμε κι άλλο, αν δεν μας έφτανε. Το κουβάλημα του νερού το είχα αναλάβει εγώ και ας ήμουν μόνο εννιά χρονών. Είχαμε κι έναν γάιδαρο, τον έπαιρνα τον κακομοίρη, του έδενε στο σαμάρι ένα σανίδι στην κάθε πλευρά και επάνω στην κάθε σανίδα στερέωνα δύο ντενεκέδες. Το συνολικό βάρος των ντενεκέδων με το νερό θα ήταν περίπου ογδόντα κιλά, που αν τους προσθέσεις και τα δικά μου 25, έφταναν τα 105. Ξεκινούσα λοιπόν με το γαϊδούρι, τους τενεκέδες, το σχοινί, τον κουβά και ένα μεγάλο κωνί, για τη στέρνα. Εκεί έριχνα τον κουβά και έβγαζα νερό και με τη βοήθεια του κωνιού γέμιζα τους τενεκέδες. Στη συνέχεια ανέβαζα με χίλια ζόρια και κόπους τους τενεκέδες στο ζώο, ανέβαινα κι εγώ από πάνω και παίρναμε το δρόμο της επιστροφής. Η στέρνα τελείωσε λίγο πριν αρχίσουν οι βροχές του χειμώνα. Πετάξαμε τα πρώτα νερά με το σίγλο και μετά από λίγες μέρες η στέρνα μας είχε δύο πιθαμές νερό. Στο τέλος του Δεκέμβρη ήταν γεμάτη μέχρι επάνω κι έτσι σταμάτησα κι εγώ να κουβαλώ νερό με το γαϊδούρι. Είχαμε βάλει ένα πρόχειρο καπάκι αλλά δεν μπορούσαμε να αποφύγουμε τα διψασμένα ζώδια που έπεφταν μέσα στη γεμάτη με νερό στέρνα. Μερικά από αυτά τα προλαβαίναμε πριν βρωμίσει το νερό και άλλα όχι. Αν το νερό είχε βρωμίσει πετάγαμε τον παρείσακτο και το πίνανε χωρίς πολλές κουβέντες χρησιμοποιώντας τη μοναδική γιατρεία που είχαν οι χωριανοί μας και πολύ πρόχειρη. Αυτή η γιατρεία ήταν μια μικρή τελετουργία να ρίχνουνε στη στέρνα λίγο αγιασμό που είχανε στο σπίτι φυλαγμένο από τα Θεοφάνεια και αμέσως μετά πίνανε το νερό. Ο πατέρας μου όμως άκουγε ευτυχώς τις υποδείξεις της σπουδαγμένης μητέρας μου και έριχνε πάντοτε και επιπλέον, ένα κομμάτι ασβέστη άσβεστο ή μια καλή ποσότητα ιωδίου όσο κι αν η νόνα μου επέμενε ότι δεν χρειάζεται»

«Ιστορίες τση στέρνας»
Γιώργος Πυλαρινός, 2006.

* ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

Πολιτιστική Πύλη του Αρχιπελάγους του Αιγαίου:
<http://www2.egeonet.gr/AIGAIO/forms/fmain.aspx>

Σκευή & Υλικά

- υφάσματα, χαρτόνια, παλιά ρούχα, και διάφορα υλικά για τη δραματοποίηση
- χαρτιά
- μολύβια

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

1) Φαντάζεστε μια μέρα χωρίς τρεχούμενο νερό από τις βρύσες; Αν έπρεπε να φέρνεται νερό κάθε μέρα από ένα πηγάδι ή μια πηγή έξω από το σπίτι...

2) Διαβάστε προσεκτικά το διπλανό απόσπασμα από το διήγημα. Με αφορμή το κείμενο να συγκεντρώσετε πληροφορίες για το «πως» και «από που» προμηθεύονταν νερό στο τόπο σας κάποιες δεκαετίες πριν.

3) Με βάση τις πληροφορίες που συλλέξατε να παρουσιάσετε ένα δρώμενο όπου το «νερό» θα έχει σημαντικό ρόλο π.χ. μέσα από την καθημερινότητα μιας οικογένειας. Στόχος είναι μέσα από το δρώμενο να φαίνονται στοιχεία όπως: η πηγή του νερού, ο τρόπος με τον οποίο έφτανε στο νοικοκυριό, που αποθηκευόταν, πως χρησιμοποιούσαν, κ.ο.κ.

Μπορείτε να δουλέψετε πάνω σε κάποιο έτοιμο κείμενο (διήγημα, μυθιστόρημα, άρθρο, κ.λπ.) και να το παρουσιάσετε. Εναλλακτικά μπορείτε να δημιουργήσετε τη δική σας ιστορία.

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΝΑ ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΣΕΤΕ ΤΟ ΣΕΝΑΡΙΟ

Η ιστορία πρέπει να περιλαμβάνει τα εξής στοιχεία:

- Που, ο τόπος που διαδραματίζεται η ιστορία.
- Πότε, π.χ. πριν από 50 χρόνια
- Ποιοι παρουσιάζονται στην ιστορία. Ποιες οι σχέσεις μεταξύ τους.
- Δραματικό γεγονός, που «ταράζει τα νερά» και προκαλεί ένα πρόβλημα, μια αναστάτωση π.χ. «ξαφνικά το νερό της στέρνας βρώμισε» ή «η στέρνα άδειασε», κ.λπ.
- Διαδικασία, πως αντιμετωπίζεται η κατάσταση; Ποιες είναι οι οπτικές γωνίες των συμμετεχόντων; Γιατί έφτασαν σε αυτή την κατάσταση; Τι επιλογές έχουν; Ποιες μπορεί να είναι οι συνέπειες των επιλογών τους;
- Μπορείτε να το παρουσιάσετε σε μια εκδήλωση στο σχολείο σας π.χ. την Παγκόσμια Ημέρα Νερού (22 Μαρτίου).